

Seijst

Uitgave van het Zeister Historisch Genootschap

2016-IV

De groene handen van de familie Copijn

Coöperatieve Melkcentrale 'Zeist' G.A.

Het Transvaalpark in Zeist

Het grote glas-in-loodraam in de
publiekshal van het gemeentehuis

Seijst

*Bulletin ter bevordering van de kennis
van de geschiedenis van Zeist*

ISSN 1383-2867

Verschijnt 4x per jaar.

Jaargang 46 nummer 4. December 2016.

Drukwerk: Drukkerij Gregorius, Utrecht.

REDACTIECOMMISSIE

H. Beudeker, E. de Jonge, D. van de Kamp, mw. Fl. de Vrijer en mw. M. Wagenaar redacteuren, en J.P. van 't Sant, hoofdredacteur.

VORMGEVING

M. Slappendel

REDACTIEADRES

Postadres: Postbus 342, 3700 AH Zeist

E-mail: info@zhg.nl

BIJDRAGEN AUTEURS

Informatie over het aanleveren van kopij:
www.zhg.nl

LEDENADMINISTRATIE

Aanmeldingen van nieuwe donateurs en adreswijzigingen kunnen schriftelijk worden gemeld via Postbus 342, 3700 AH Zeist. Het kan ook via het e-mailadres: info@zhg.nl.

IBAN: NL95 INGB 0003 8403 83

WEBSITE

www.zhg.nl

Legaat of lijfrenteschenking:
ANBI-beschikking
nummer 55 537

De groene handen van de familie Copijn 87

Voorvader Hendrik was rond 1780 boomkweker. Sindsdien is de familie Copijn uit Groenekan daarmee doorgedaan, maar ontwerpt ook al lang tuinen en parken en legt ze aan, ook in Zeist. Denk aan het Walkartpark en het Wilhelmina park en buitenplaatsen als Hoog Beek en Royen en Pavia.

Coöperatieve Melk- centrale 'Zeist' 94

Door een besluit van de Duitse bezetter konden melkslijters niet meer direct de melk van de boer uitventen. Dat was reden voor 17 van hen om de Coöperatieve Melkcentrale 'Zeist' op te richten. Ze begonnen in de Tulpstraat; na de oorlog kwam een nieuwe fabriek aan de Bergweg.

Het Transvaalpark in Zeist 97

Rond 1900 werd er een uitbreiding van Zeist gepland op de heide ten noorden van de Jagerlaan, bij de nieuwe gasfabriek. Voor dit Transvaalpark werden straten genoemd naar Boerenpresidenten en -generaals. Dit artikel geeft een beeld van wat hier werd gebouwd (en soms weer werd afgebroken).

De groene handen van de familie Copijn in Zeist

Links: Jan Copijn (1812-1885). Midden: Hendrik IV Copijn (1842-1923). Rechts: Pieter Gerard Copijn (1854-1927).

COLLECTIE FAMILIE COPIJN

J'ørn Copijn en Lia Copijn-Schukking, tuin- en landschapsarchitecten
(eindredactie: Elian de Jonge)

Zeist is groener dan veel gemeenten. Zeist ligt midden in de bossen, waaronder het Zeister Bos, maar het meest gezichtsbepalende groen zijn onze parken en de landschappen rond de buitens van de Stichtse Lustwarande. Ze zijn - veelal in de 19^e eeuw - ontsproten aan de geest van tuinarchitecten. Zo is een aantal bekende Zeister groenvoorzieningen van de hand van telgen van de Groenekanse familie Copijn, een dynastie van kwekers, tuin- en landschapsarchitecten die al ruim 250 jaar op rij actief is.

De sporen van hun werk zijn in heel Nederland te vinden, vele daarvan in de provincie Utrecht. In Zeist drukte de familie Copijn een stempel op enkele beeldbepalende plaatsen van het dorp, zoals het Wilhelminapark en het Walkartpark, naast hun werk

voor verschillende tuinen en parken van rond het dorp gelegen buitens.

GROENEKAN

De basis voor het groene werk van de familie Copijn werd gelegd in het dorp Groenekan, onder de rook van Utrecht. Daar startte Hendrik

Copijn I rond 1780 een boomkwekerij, met zijn zoon Hendrik Copijn II. (Voor de relaties tussen de diverse Copijns en de namen van een aantal van hun bedrijven, zie de stamreeks aan het eind van dit artikel). De oudste zoon van Hendrik II, Hendrik Copijn III, stierf reeds op dertigjari-

'Teekeningetje door mij als oefening vervaardigd'. Aquarel gemaakt door Hendrik IV Copijn (1859).

COLLECTIE FAMILIE COPIJN

Ontwerp voor de achtertuin van Beek en Royen (1862).

COLLECTIE FAMILIE COPIJN

ge leeftijd, vader Hendrik zelf enkele maanden na hem. Een tragedie voor de familie. Hendriks tweede zoon Jan nam de boomkwekerij over.

EERSTE OPDRACHT IN ZEIST: HOOG BEEK EN ROYEN

Jan begon in Zeist met leveranties van planten uit zijn kwekerij. Als eerste deed hij dat bij de buitenplaats Hoog Beek en Royen, dat de Amsterdamse koopman Albert Voomborgh (1793-1851) in 1824 liet bouwen. J.D. Zocher jr. (1791-1870) ontwierp het park rond het huis. Van het een kwam het ander. Jan had onderwijs gevolgd aan de Stadsteekenschool in Utrecht en had kennelijk ambities die de kwekerij overstegen. Een eerste aanzet in een andere richting kwam in 1860. In opdracht van P.M. de la Court maakten Jan Copijn en zijn achttienjarige zoon Hendrik IV (1842-1923) - van jongs af aan een helpende hand voor zijn vader - een ontwerp voor de overplaats

van Oud Zandbergen. Dit landgoed lag aan de straatweg naar Amersfoort, ook bekend als 'de Wegh der Weegen'. Copijns ontwerp vertoont veel overeenkomsten met een litho van Victor Petit, die Hendrik een jaar eerder min of meer had gekopieerd als aquarel met als onderschrift: 'Teekeningetje door mij als oefening vervaardigd'. Het ontwerp werd echter - voor zover bekend - niet uitgevoerd. De kadastrale gegevens van die jaren maken namelijk slechts melding van dennenbos, bouwland en lanen als hakbos.

VAN KWEKEN NAAR ONTWERPEN

In 1862 maakte Jan in opdracht van jvr. H.W. van de Poll, eigenaresse van Beek en Royen, een ontwerp voor haar achtertuin. Jans zoon werkte ook dit ontwerp uit. Daarmee waren zij de eerste Copijns die, naast leverancier van planten en bomen uit eigen kwekerij, als ontwerper hun geluk beproefden.

Na de levering van planten kwam de familie Voomborgh in 1868 terug bij Copijn, maar nu met de vraag om een ontwerp te maken voor een nieuwe buitenplaats.

In 1850 werd namelijk een noordelijk gelegen deel van Hoog Beek en Royen afgescheiden en in 1855 geschonken aan mevrouw A.C.A Voomborgh (1828-1913) (dochter van voornoemde Albert Voomborgh) en M.C.H. ridder Pauw van Wieldrecht (1816-1895), ter gelegenheid van hun huwelijk. In 1863 verrees daar - in hun opdracht - het huidige Pavia. Daarvoor ontwierp Jan Copijn in 1855 een tuin en een park, in de voor die tijd modieuze landschappelijke stijl. Pavia en Hoog Beek en Royen werden door een zichtas (bomenlaan) met elkaar verbonden.

PRINS HENDRIKSOORD EN EWIJCKSHOEVE

In december 1694 kocht Justus van Ewijck een landgoed van 56 mor-

gen aan de Soestdijkerweg bij Den Dolder in de Laagte van Pijnenburg. Hij bouwde er een huis, de Ewijckshoeve. De hoeve werd in de loop der eeuwen vaak verbouwd. Begin negentiende eeuw ging het in vlammen op. Het huidige, neoclassicistische huis werd tussen 1827 en 1831 gebouwd. Willem Frederik Hendrik, prins der Nederlanden (1820-1879) en zoon van koning Willem II, kocht Ewijckshoeve in 1871. Tegenover Ewijckshoeve liet de prins het huis Prins Hendriksoord bouwen, met aan de zuidzijde daarvan de bijbehorende boerderij Ernst Sillemhoeve. Vervolgens gaf hij Jan Copijn opdracht het omringende park te ontwerpen in Engelse landschapsstijl. Aangenomen wordt dat

Copijn bij die gelegenheid ook is gevraagd de tuin van Ewijckshoeve te veranderen in een landschapspark. Hij deed dit binnen het oude verkavelingspatroon. In het grote landschapspark achter het huis behield hij de 18^e-eeuwse formele rechte 'middenlaan' met beuken, waaromheen hij een gebogen lanenstructuur liet slingeren. De Pijnenburgergrift voor het huis liet hij vergraven tot een landschappelijke vijver. Later was het Jans zoon Hendrik Copijn IV die het park rond Prins Hendriksoord in de periode 1906-1910 veranderde en uitbreidde. Daarbij maakte hij de vijverpartij in het park tot een lang slingerend lint.

VILLA NUOVA, UTRECHT-SEWEG 46, ZEIST

We gaan nu weer dichterbij naar het dorp Zeist. In 1880 gaf jhr. C. A. de Pesters (1842-1915) Hendrik Copijn IV de opdracht om een ontwerp te maken voor het terrein van 6 ha rond zijn nieuwe Villa Nuova aan de Utrechtseweg. Hendrik maakte een landschappelijk park rond een grillig gevormde vijver te midden van glooiende gazons met vele fraaie bomen. Daarvan noemen we de bruine beuk, esdoorn, zwarte noot, Amerikaanse eik en taxus- en rododendrongroepen. Het huis is nu kantoor en het terrein is opgesplitst in een tuin rond het huis en een openbaar park van de gemeente Zeist.

Tussen 1880 en 1905 maakt Copijn duidelijk een bloeiperiode door, want in die periode ontwerpt hij zijn grootste en bekendste parken.

Ewijckshoeve. Prent van P.J. Lutgers (ca. 1870).

COLLECTIE ZHG

P. J. Lutgers

Ewijckshoeve

Streek v. d. D. Stroom

NEW YORK: J. VAN NOORDEN.

ZANDBERGEN

In 1896 kwam het eerdergenoemde Oud Zandbergen in handen van cacao-fabrikant Johannes Blocker (1850-1934). De overplaats van het landgoed - aan de andere zijde van de Amersfoortseweg - was in de voorgaande jaren reeds ingericht als park.

De noordelijke helft van het landgoed bestond toen nog gedeeltelijk uit heide en verwilderd bos. Blocker wilde ook geld verdienen aan zijn overtuin. De vestiging in 1901 van een treinstation bij Huis ter Heide

Seijst
2016
IV-89

maakte een villapark op deze plek interessant. Blooker liet het park door Copijn verder ontwikkelen in de Engelse landschapsstijl en deels als villapark verkavelen. Om het water van de bijbehorende vijver beter te kunnen vasthouden, schakelde Copijn een specialist in. De Utrechtse firma Moerkoert legde een betonnen bodem in de vijver van 300 m². Voor het villapark van ongeveer veertig woningen ontwierp Copijn een stratenpatroon van fraai gebogen lanen. De lanen volgden deels de bestaande zandpaden. Zij kregen in 1906 hun officiële namen. Het gedeelte van de overplaats aan de Amersfoortseweg werd gereorga-

niseerd tot openbaar wandelpark, het huidige Blookerpark. Blooker schonk het park in 1923 aan de gemeente.

In 1911 verkocht Johannes Blooker een stuk bos en 'terrein van vermaak' van ruim 4 ha aan J.C. Soeters uit Utrecht. Oud Zandbergen heeft een 500 meter lange zichtas beplant met douglassparren: de Gezichtslaan. Aan het einde daarvan liet Soeters in 1912 zijn buitenhuis bouwen, met de simpele naam 'De Overplaats'. Hendrik Copijn IV ontwerpt het omliggende park met slingervijver, dat door H. Copijn & Zoon wordt aangelegd. Deze aanleg

werd de basis van het huidige Park Rodichem. W.P. Pelletier uit Huis ter Heide, die de buitenplaats in 1922 kocht, veranderde de naam in 'Rodichem'. Pelletier verliet Rodichem in 1943. De douglassparren langs voornoemde laan zijn onlangs verjongd, maar helaas met linden. Met deze bomen zal de laan immers snel dicht groeien en géén 'Gezichtslaan' meer zijn.

OUDE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS

Begraafplaatsen ontwierp Copijn ook, zoals De Oude Algemene Begraafplaats aan de Bergweg in Zeist, waarvoor hij in 1890 een uitbreiding

**Ontwerp voor de
overtuin van Oud
Zandbergen door
Hendrik IV Copijn
(ca. 1905).**

COLLECTIE FAMILIE COPIJN

**Affiche voor het 'Vil-
lapark Overplaats
Zandbergen, Soester-
berg' (ca. 1905). Tot
ca. 1910 werd Huis ter
Heide nog Soester-
berg genoemd.**

COLLECTIE FAMILIE COPIJN

Seijst
2016
IV-90

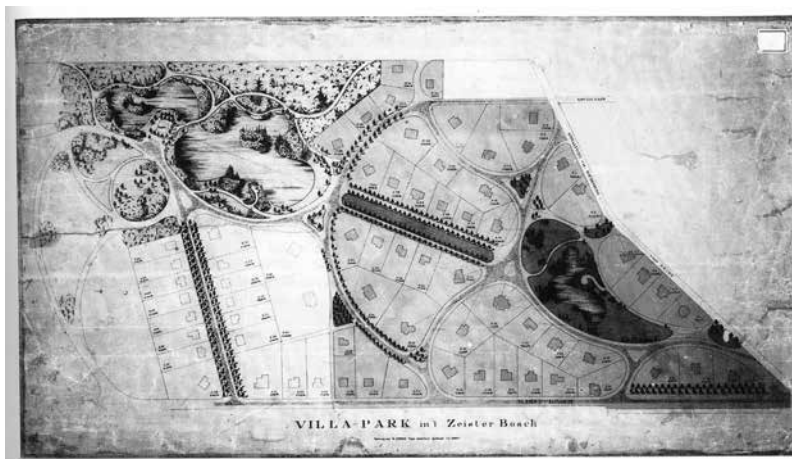
maakte in landschappelijke stijl. Op deze begraafplaats zijn sommige van Copijns oude opdrachtgevers ter aarde besteld, onder wie leden van de families Voormbergh, De Pesters en Walkart.

WILHELMINAPARK

In 1881 schreef een groep ontwikkelaars een prijsvraag uit voor het beste ontwerp dat moest leiden tot een uitbreiding van Zeist met een villawijk. Het terrein tussen de Slotlaan en de Woudenbergseweg waar de wijk zou komen, maakte voorheen deel uit van de formele tuinen van Slot Zeist. Het ontwerp van Copijn werd verkozen boven dat van Leonard Springer (1855-1940). Tussen 1885 en 1910 werd het park aangelegd. Aanvankelijk heette het 'Villapark in 't Zeister Bosch', maar dat werd bij de inhuldiging van koningin Wilhelmina veranderd in 'Wilhelminapark'. Centraal gelegen in het project is een klein stadspark. Een reeds aanwezige waterkom vormde Copijn om tot een natuurlijk ogende waterpartij met schiereiland. Het ontwerp is niet helemaal uitgevoerd, omdat de verkoop van de villakavels al snel stagneerde. In 1910 was nog maar een klein deel voltooid.

WALKARTPARK

In 1904 stierf de laatste van de zusters Walkart, Marianne Henriette (1824-1904). Zij legateerde de overtuin van haar huis aan Het Rond aan de gemeente Zeist onder de voorwaarden dat de gemeente er

een openbaar wandelpark van zou maken en dat er nooit in gebouwd mocht worden. Burgemeester J.J. Clotterbooke Patijn van Kloetinge (1859-1922) kon op 18 mei 1904 tevens melden aan de Raad dat er - naast de gift van de overtuin - sprake was van 'Eene som van veertig duizend gulden (dat zou nu ongeveer gelijk zijn aan € 500.000) tot onderhouden dezen wandelplaats'. Al voor de officiële overdracht van het park nam de gemeente contact op met tuinarchitect Hugo Poortman (1858-1953).

Die verstreekte een schriftelijk advies, met de aantekening dat hij wel de algemene leiding van het werk op zich wilde nemen, maar dat hij geen kans zag zich met de dagelijkse leiding te belasten. Voor de gemeente was dat een onoverkomelijk probleem. Die verstreekte vervolgens een mondelinge opdracht aan Hendrik Copijn uit Groenekan.

Beslotenheid gehandhaafd

Copijn trof een besloten park aan met hoog opgaande bomen en een vijvertje.

De beslotenheid van het park, tot stand gebracht door een omlopende aardwal en door de dichte beplanting langs de randen, werd als positief beschouwd en door Copijn gehandhaafd en versterkt.

Hij schrijft in zijn rapport van 15 november 1904: 'Dit deel van het park toch vormt zulk een fraaie partij, dat alleen de nabijheid van den openbare weg verstoord, dat men niet in een groot bosch wandelt. Om die illussie zoveel mogelijk te behouden moet de wal tusschen de Donkerelaan en het bosch weer met zorg worden bijgeplant. In het midden van het bosch is een open ruimte gedacht, met het oog op een talrijk publiek, bij warm en zonnig weder. De paden zijn eenigzins verlegd om de verleiding weg te nemen, groote bochten af te snijden'.

Ontwerptekening voor het 'Villa-Park in 't Zeister Bosch' (nu het Wilhelminapark).

COLLECTIE FAMILIE COPIJN

Bij het jongere, zuidelijke deel van het park stelde Copijn meer verbeteringen voor. De bestaande vijver bij de ingang moest worden verbreed en onregelmatiger van vorm gemaakt. De kop van de vijver moest zo met heesters worden ingericht dat het niet duidelijk was hoe ze eindigde, daarmee de illusie van oneindigheid creërend. Het gazon bij de oranjerie kreeg een fraaiere glooiing. Met de vrijkomende grond werd de grens tussen park en Kerkweg gemarkeerd. Doorzichten werden geschapen door 'hinderlijke dwarsbeplanting' op te ruimen. Een 'Laube' (met begroeid lattenwerk overdekt pad, ook wel: loofgang) met rozen en klimplanten voor de oranjerie gaf het gebouw een vriendelijker karakter. Interessant is Copijns opmerking dat langs de Kerkweg een aantal opgaande bomen moest worden geveld voor de ontwikkeling

van het onderhoud. Anders zou alles op den duur doorzichtig worden en dat strookte niet met het gewenste streefbeeld. De grensbeplanting aan de Kerkweg had Copijn behoorlijk breed gedacht. Het totale plan zou f 4.710,- (nu ongeveer: € 60.000) gaan kosten.

Beschermd rijksmonument

Op 5 december 1904 besloot de Raad na uitvoerige discussie het werk te laten uitvoeren. Vooral het voorgestelde besloten karakter dat de illusie van een groot park moest oproepen, de weinige toegangen en de kosten van het jaarlijkse onderhoud had de Raad zwaar op de maag gelegd.

Het Overbosch ging Walkartpark heten. Het werk werd aanbesteed en de Zeister bloemist G. Smitskamp (1875-1957) kreeg de opdracht tot

uitvoering. Reeds op 24 mei 1905 kon het vernieuwde park officieel worden geopend. De ontwerptekening en oude foto's tonen een zeer gevarieerde beplanting en een intensief, verrassend padenbeloop. Boomgroepen markeren de kruising van de paden. Open en gesloten gedeelten wisselen elkaar af. Langs de randen staan hoge bomen met dichte onderbegroeiing. Juist het 'ingewikkelde' padenpatroon, het fraaie reliëf en de afwisselende beplanting suggereerden dat men in een 'onmetelijk' bos wandelde. Een aantal extra toegangen werden gemaakt aan de zijden van de Donkerelaan en de Kerkweg. Sinds 1999 is het Walkartpark beschermd rijksmonument.

NOG STEEDS BETROKKEN

Na ruim een eeuw is Copijn betrokken bij de renovatie van het park. In 1993 vond Lia Copijn het oude ontwerp uit 1904 in het archief van de gemeente. Door de nieuwbouw van en naast het gemeentehuis is de situatie aan die zijde van het park nogal veranderd. Jørn en Lia Copijn (Copijn Bruine Beuk, tuin- en landschapsarchitecten) maakten samen met SB4 (Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen) een ontwerp voor renovatie van het park. De gemeenteraad keurde het definitieve ontwerp inmiddels goed. Jørn Copijn begeleidt tijdens de uitvoering de beplanting en de bomen.

Copijn wordt nog vaak gevraagd

Ingang van het Walkartpark aan de Donkere Laan (1903).

COLLECTIE ZHG

bij te dragen aan renovatie en onderhoud van bestaande parken en tuinen in Zeist, als Ma Re traite (ontwerp Zocher en Springer), Schaerweijde (Zocher), De Breul (Zocher), de heidetuin van De Breul (Copijn) en het Zeister Bos.

Bronnen/literatuur

* Mariëtte Kamphuis, *Met levend materiaal COPIJN 1763-2013. Tweehonderdvijftig*

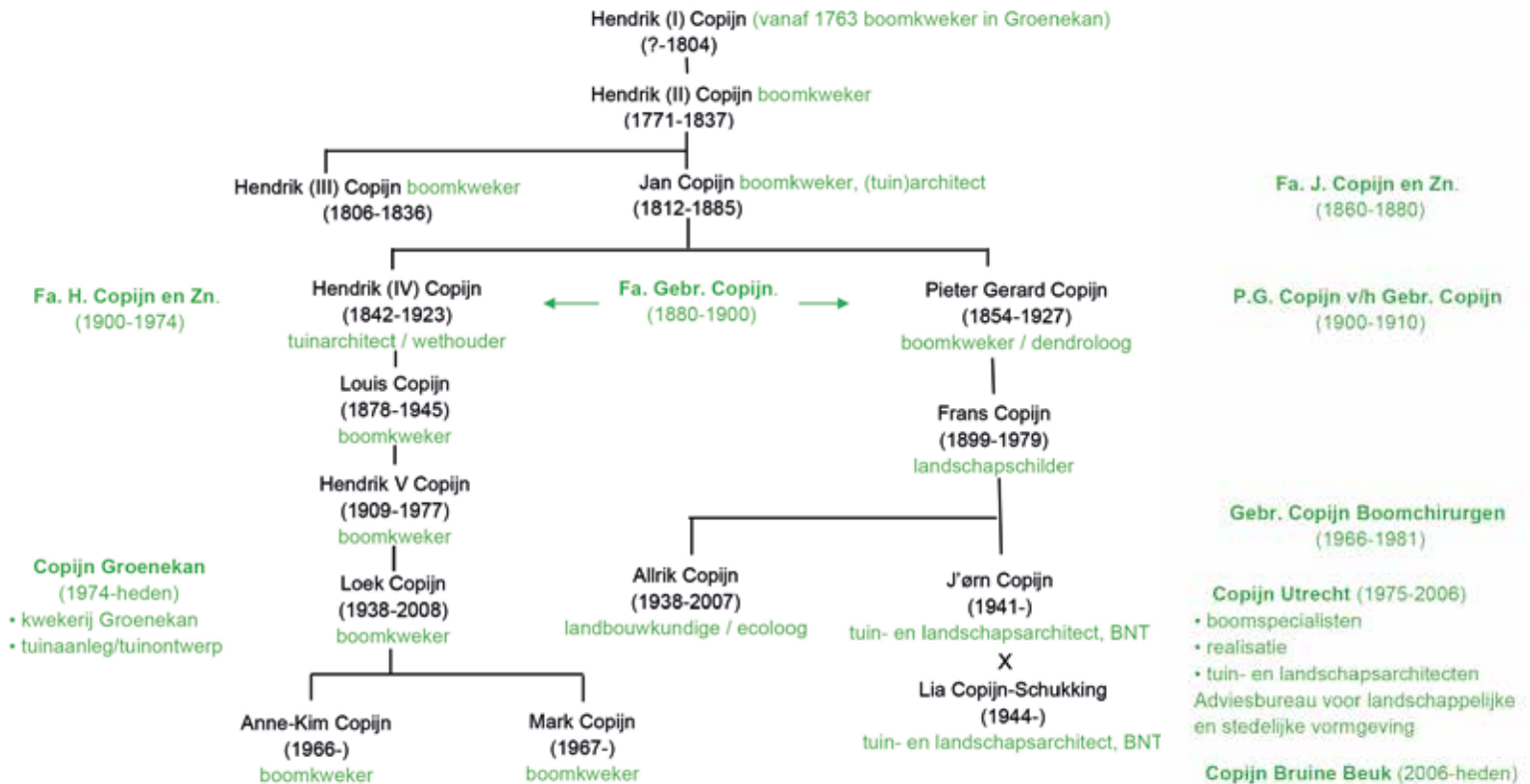
jaar tuinlieden, boomkwekers, boomverzorgers, tuin- en landschapsarchitecten (Den Haag 2014).

- * Roland Blijdenstein, *Zeist, Groei en Bouw* (Zeist 1984).
- * Catharina van Groningen, *De Utrechtse Heuvelrug. De Stichtse Lustwarande. Buitens in het groen* (Zeist 1999).
- * P.J. Lutgers, *Gezigten in de omstreken van Utrecht* (Utrecht

1869).

- * Carla Oldenburger e.a., *Gids voor de Nederlandse Tuin- en landschapsarchitectuur, deel Midden en Oost, Gelderland en Utrecht* (Rotterdam 1996).
- * Jørn & Lia Copijn, Marina Lameris, *Het Groene Goud, 50 jaar boomverzorging in Nederland* (Hollandse Rading 2016).
- * www.jorncopijnbruinebeuk.nl

Stamreeks van de familie Copijn (hierin zijn niet alle kinderen en echtgenotes opgenomen met een deel van hun bedrijven)

Coöperatieve Melkcentrale 'Zeist' G.A.¹

Kees Breunese

Het lossen van melk
bij de oude melkfabriek aan de
Tulpstraat (1950).

JUBILEUMNUMMER CMZ

OPRICHTING

In oktober 1940 kondigde de bezetter het zogenaamde 'Standaardisatiebesluit' af dat op 24 november van dat jaar in werking zou treden. Dit besluit hield in dat de melk, die rechtstreeks van de boer kwam, niet meer zomaar mocht worden uitgevent. Daaraan voorafgaand moest de melk worden teruggebracht tot op een vetgehalte van 2,5%. Om verlies van houdbaarheid daarbij tegen te gaan moest worden gepasteuriseerd. Het betekende een enorme omschakeling voor de melkhandelaren. Die mochten niet meer

zelf de melk met karn en boterpers bewerken.

Op 6 november 1940 staken zeventien melkslijters de hoofden bij elkaar ten huize van J. Dorresteyn aan de Rozenstraat om de nieuwe situatie te bespreken. Dorresteyn stelde voor een melkcentrale op te richten om daar de melk te verwerken. Dit voorstel werd door allen aangenomen. Het werkkapitaal werd door de leden opgebracht. Ieder lid moest minimaal 100 gulden inbrengen. Verder werd besloten dat ieder lid dagelijks na 16.00 uur in de fabriek

moest meedraaien. Er kwam een zondagsdienst voor telkens drie leden. Kwam men niet opdagen dan moest er een boete worden betaald van 2½ gulden.

Na dit besluit moest er handelend worden opgetreden. Een fabriek was geen probleem, want om de hoek, op de Tulpstraat, stond een pand leeg. Het was de voormalige ijsfabriek 'Nova Zembla' die voor 15 gulden per week kon worden gehuurd.

De totale inleg overtrof de verwachtingen, want met een bankkrediet van 400 gulden kon men de fabriek met oude machines inrichten.

PROBLEMEN

Maar op 24 november 1940, de kritieke datum, was de fabriek nog niet helemaal ingericht. Het bestuur, bestaande uit de heren P. Dorresteyn (broer van de hierboven genoemde J. Dorresteyn), D. Catsburg, W. van Wiggen, A. Hogenesch en M. van Florestein (allen melkhandelaar), besloot op de gehouden ledenvergadering, dat iedere melkslijter zijn eigen melk bij de boeren ging halen. Die moest vervolgens bij de fabriek worden afgeleverd en daarna naar Utrecht getransporteerd om daar gepasteuriseerd te worden.

Op diezelfde ledenvergadering werd besloten om de heer K. Hetebrij tot bedrijfsleider te benoemen. Later zou hij tot directeur worden aangesteld.

Op 24 december 1940 kon de fabriek op eigen kracht gaan draaien. In 1942 kreeg de fabriek een boete opgelegd van 420 gulden vanwege quota-overschrijding (van de hoeveelheid geproduceerde melk). Een tegenvaller, want waar moest het geld vandaan komen? Men besloot dat iedere afnemer een cent per liter voor afgenomen tapmelk extra

moest betalen.

Op 7 februari 1943 werd het bedrijf op last van de overheid gesloten. Dit ondanks veel pogingen van het bestuur dat besluit ongedaan te maken. Het Productschap voor Zuivel moest zich eveneens hierbij neerleggen, want de Duitse autoriteiten vonden twee melkfabrieken (de Zeister Melkinrichting en de UMI) in Zeist voldoende.

EEN NIEUWE START

Op 16 juli 1945 konden de leden weer melk uit de eigen fabriek betrekken. Met elf nieuwe leden steeg de omzet behoorlijk.

De Coöperatieve Melkcentrale Zeist leed een gevoelig verlies toen op 13 maart 1950 de directeur, K. Hetebrij, overleed. Het bestuur besloot zijn assistent, de heer J. van Zeumeren in de opengevallen plaats te benoemen.

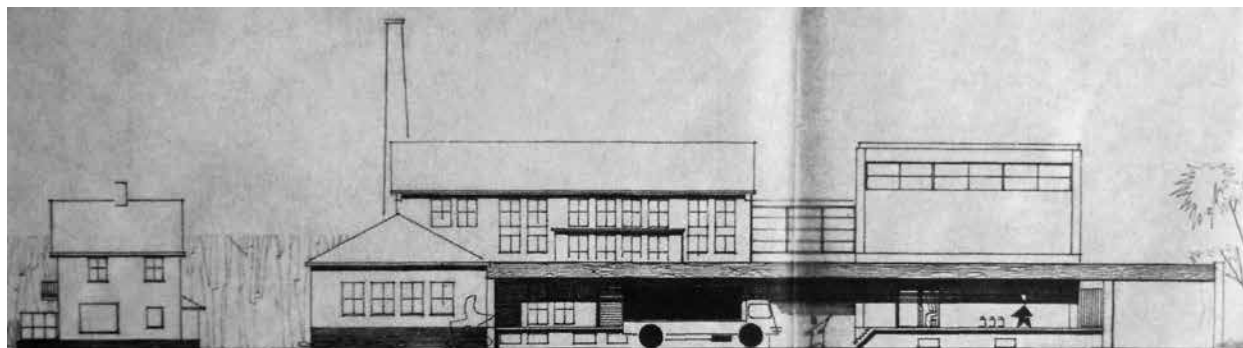
Door de omzetgroei werd de capaciteit van de fabriek aan de Tulpstraat te klein. Er werden plannen gemaakt voor de bouw van een grotere en moderner uitgeruste fabriek. Op de hoek Schaerweijdelaan / Oude Arnhemseweg kon, eveneens in 1950,

een perceel grond worden aangekocht voor de bouw van een nieuwe fabriek. Het gemeentebestuur gaf echter geen toestemming om te bouwen vanwege geuite bezwaren door omwonenden. De grond lag namelijk midden in een woonwijk en bewoners vreesden voor veel overlast. Toch kwam er een oplossing. De gemeente Zeist beschikte over grond op de Bergweg, naast het gemeentelijke slachthuis en in goed overleg kwamen de partijen een grondruil overeen.

NIEUWBOUW

Na de tekeningen zorgvuldig te hebben bekeken werd op 28 juni 1951 besloten tot de bouw van een nieuwe fabriek over te gaan. De aanbesteding op 9 april 1952 leverde zestien inschrijvers op met als laagste aannemersbedrijf T. Gaastra uit Zeist. Dit bouwbedrijf kreeg op 17 april 1952 van de ledenvergadering de opdracht tot de bouw van een nieuwe fabriek voor de somma van 220.800 gulden (ongeveer € 800.000 nu).

De eerste spade ging op 1 september 1952 in de grond. Directeur J. van Zeumeren, die veel visie en energie

Tekening van de nieuwe melkfabriek aan de Bergweg (ca. 1952).

JUBILEUMNUMMER CMZ

in de plannen tot de nieuwbouw had gestopt, overleed echter plotseling op 28 november 1952. Als interim-directeur werd de heer J. Dijkstra benoemd. Op 2 februari 1953 volgde de benoeming van de heer W. Bouman tot directeur.

Onder zijn deskundige leiding verrees aan de Bergweg een uiterst modern geoutilleerde melkfabriek. Aannemer was het al eerder genoemde bouwbedrijf T. Gaastra, de loodgieters- en installatiewerkzaamheden waren in handen van loodgietersbedrijf A.J. Kraan, het stukadoorswerk werd verzorgd door stukadoorsbedrijf A. Aartsen en het schilderwerk werd uitgevoerd door schildersbedrijf F. van Tellingen & Zn. Verder werkte de fa. Noordanus en Ziel uit Den Dolder aan de elektrische installatie en de stalen ramen werden geleverd door de fa. Van Hoogstraten. Alle bedrijven waren in Zeist en Den Dolder gevestigd! Grote blikvanger werd de in vijf weken gebouwde 25 meter hoge opgemetselde schoorsteen.

De feestelijke opening werd op 19 mei 1954 verricht door burgemeester mr. A.P. Korthals Altes, die met een druk op de knop de fabriek in werking stelde.

OP- EN NEERGANG VAN DE COÖPERATIE MELK-CENTRALE ZEIST

De omzet groeide stormachtig. In 1940/41 werd 2.500.000 liter geproduceerd, de productie was in 1949 ruim verdubbeld naar 5.500.000 liter. Na de nieuwbouw aan de

Bergweg groeide de omzet verder van 7.500.000 liter in 1959 naar 10.400.000 liter in 1964. Deze groei kwam onder meer tot stand door fusering. In 1958 werd de Doornse melkinrichting Van Beek overgenomen en in 1965 volgde de aankoop van de VUMI (Verenigde Utrechtse Melkinrichting, vroeger UMI, zie hiervoor) aan de Torenlaan. Daarmee was het overnameproces nog niet ten einde, want in 1967 volgde de overname van het 60 jaar oude bedrijf van de fa. J. van Amersfoort aan de Krullelaan.

Mede door de omzetverhoging werd in 1966 door ir. F.C. ten Houte de Lange een plan ontworpen voor nieuwbouw. Dat plan werd in 1967 gerealiseerd met onder andere een centraal depot voor frisdranken.

Hetzelfde jaar 1967 markeerde het scharnierpunt. De omzet was tot dusver alleen maar gestegen, maar er waren vanuit het bestuur voorzichtig waarschuwendende woorden te horen over stagnatie en zelfs achteruitgang van de omzet. Dit vanwege het feit dat supermarkten de melk met stuntprijzen aan de man probeerden te brengen. Daarom drong het bestuur met klem aan op sanering van de wijken om onderlinge concurrentie te voorkomen.

De volgende jaren verliepen min of meer in dezelfde mineur. De consumptie van melk liep sterk terug en de supermarkten en grootwinkelbedrijven breidden sterk uit. Veel melkslijters stopten of keken uit naar een andere baan, zodat de wijken nog moeilijker te bewerken

waren.

Al deze factoren leidden in 1973 tot fusiebesprekingen met Menken-Landbouw. Kort daarna werd de productie aan de Bergweg gestaakt. De melkproductie kwam tijdelijk in handen van de UMC (Utrechtse Melkcentrale), een bedrijf dat al eerder door Menken-Landbouw was overgenomen.

Zo was in Zeist door genoemde factoren toch nog vrij abrupt een einde gekomen aan een door gezamenlijk initiatief van Zeister melkslijters opgerichte fabriek.

Noot

1. G.A = gewijzigde aansprakelijkheid (bij een coöperatie).

Bronnen

Jubileumnummer van de Coöperatieve Melkcentrale 'Zeist', november 1965.

Nieuwe Zeister Courant, 9 januari 1967.

De Nieuwsbode, 7 februari 1974.

L. Visser, 'De Zeister Zuivelindustrie', *Seijst* 2007-II, pp. 31-37.

C. Verboom, 'De op- en neergang van de melkhandel in Zeist', *Seijst* 2007-IV, pp. 87-95 en *Seijst* 2008-I, pp. 13-18.

De nieuwe melkfabriek aan de Bergweg (1954).

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Seijst
2016
IV-96

- de Joubertlaan en in het verlengde ervan, de Kritzingerlaan, waren nog één pad;
- evenals de Cronjélaan en zijn verlengde, de Geiserlaan;
- de Antonlaan;
- en de Korte Steynlaan, die tot 1907 de Gasweg heette in verband met de gasfabriek.

Opvallend is dat onder andere de huidige Steynlaan, de Krugerlaan en de Dalweg geen voorlopers hadden op kaarten uit die tijd.

Grondaankoop voor een uitbreiding van Zeist

In 1889 begon de Gemeentelijke Gasfabriek met gaslevering. Deze fabriek was de opvolger van de eerste, particuliere, Zeister gasfabriek, ten zuidoosten van het Slot. Omdat de dertigjarige concessie daarvan afliep in 1889, besloot de gemeente zelf een gasfabriek te starten, ‘ver buiten de bebouwde kom’.

De gemeente kocht voor de aanleg van de gasfabriek 102 ha grond van de Belgische firma E. Constant &

Co. uit Luik voor 8.000 gulden. Drie hectare werd bestemd voor de fabriek en de rest werd doorverkocht aan I.D. Fransen van de Putte (1822-1902) voor 7.000 gulden, een goede deal voor hem. Hij zou daarbij deze historische woorden hebben gesproken: ‘uit de spaarpot van mijn kleinzootje’. Het jochie was kennelijk erg bemiddeld want die 7.000 gulden van 1888 hebben nu een koopkracht van ruim € 85.000! Een mooi verhaal, maar waarschijnlijker is dat hij heeft gezegd: ‘Dat is een mooie spaarpot voor mijn kleinzootje’.

Start van het Transvaalpark

In 1885 was al begonnen met een wegenplanning voor het Lapèrepark. Er werd gekozen voor een raster van elkaar kruisende west-oost en noord-zuid wegen.

In 1901 besloot de gemeente tot aanleg van het Transvaalpark. Daarbij werd een groot deel van de hiervoor genoemde planning in het Lapère-

park gehandhaafd. Een belangrijke west-oost ader werd de Steynlaan / Korte Steynlaan (toen nog Gasweg genoemd naar de Gemeentelijke Gasfabriek). De wijk werd begrensd door de nieuw aan te leggen Dalweg (noord) en door de bestaande Jagerlaan (zuid), Bergweg (west), en de in 1901 in gebruik genomen spoorweg, het stationsgebied en de in 1889 gestarte gasfabriek (oost). Tegenwoordig neemt de Boulevard de plaats in van de spoorlijn als oostgrens.

Achtergrond van de naam ‘Transvaalpark’

Veel straten van de geplande nieuwe wijk werden door de Gemeenteraad in 1901 genoemd naar de presidenten van de Zuidafrikaanse Boerenrepublieken en Boerengeneraals.

In 1901 waren de eerste Boerenoorlog (1880-1881) en vooral de tweede van 1899-1902 tussen Groot-Brittannië en de Boerenrepublieken in het middelpunt van de Nederlandse belangstelling. De belangrijkste Boerenrepublieken waren Transvaal (ook: Zuid-Afrikaansche Republiek) en de Oranje-Vrijstaat. Beide werden gesticht in 1842 en beide werden geannexeerd door de Britten in 1902. Nederland voelde zich betrokken bij de Boerenoorlogen omdat veel Boeren een Nederlandse achtergrond hadden.

Op een toer door Europa om steun te zoeken voor de Boerenzaak, bezocht de Transvaalse president Paul Kruger (1825-1904) op 6 december 1900 ook Nederland per trein, komend uit Berlijn. Op weg naar ko-

Luchtfoto (jaren 30, 20° eeuw). Van rechts naar links: NBM-station, Gasfabriek met de nieuwe gashouder op het voormalige ballonterrein, De la Reylaan.

UIT HET BOEK VAN
C.P. VAN STRIEN

Seijst
2016
IV-98

ningin Wilhelmina in Den Haag stopte zijn trein herhaaldelijk, om door de enthousiaste Nederlanders te worden toegesproken, -gezongen en -gejuigd. Hij stopte hiervoor ook enkele minuten op station Driebergen-Zeist.

Ten slotte ben ik ook voor het Transvaalpark de verwante namen Afrikaanewijk en Afrikaanderbuurt tegengekomen.

De straatnamen

In de raadsvergadering van 29 maart 1901 werden de meeste straatnamen vastgesteld en vernoemd naar Boerenpresidenten (Kruger, Steyn) en -generaals (Botha, Coster, Cronjé, Joubert, Kritzinger, De la Rey, Scheepers, De Wet).

De Cronjélaan zou eerst – net als het verlengde ervan richting centrum - Torenlaan gaan heten.

De Scheeperslaan kreeg zijn naam in 1905. Oorspronkelijk zou deze weg de Beltweg gaan heten: 'de nieuwe weg in het Transvaalpark, bij de vuilnis belt'.

De De la Rey laan werd zo genoemd in 1928 (eerste naam uit 1901: Bothadwarslaan).

De Bergweg is al een oude naam. Hij is of genoemd naar de heuvel midden in het dorp, of omdat hij naar Soesterberg loopt.

De Dalweg (als tegenstelling tot de Bergweg) en de Berkenlaan kregen hun naam van de N.V. Schaerweijder Bosschen in 1910. Ze zijn in 1921 overgedragen aan de gemeente.

Ook de Jagerlaan is een oudere naam (genoemd naar het aan de Slotlaan

gelegen café 'Het Jagertje' uit 1883, later hotel 'Parkoord').

De weg van station naar de gasfabriek heette de Gasweg. In 1907 en 1908 werden de Gasweg en het verlengde ervan tot de Bergweg de Steynlaan genoemd. Pas in 1998 is het eerste stuk vanaf de Slotlaan Korte Steynlaan gaan heten.

De naam Minckelerslaan is van 1911; zo genoemd naar de uitvinder van het stadsgas (zie onder bij Gasfabriek) door de (woningbouw)Vereeniging van Ambtenaren en Werklieden van de Gasfabriek der Gemeente Zeist.

De Geiserlaan werd ten slotte zo genoemd in 1975 naar het zwembad.

In 1996 zijn er nieuwe wegen in de noordoosthoek bij gekomen: Gandhilaan, Martin Luther Kinglaan en de Nelson Mandelalaan.

BIJZONDERE GEBOUWEN IN HET TRANSSVAALPARK

In het Transvaalpark waren en zijn een aantal bijzondere gebouwen te vinden. Hier een korte bespreking daarvan.

De gasfabriek

De Gemeentelijke Gasfabriek begint in 1889 met een bescheiden fabriekje, ontworpen door de Utrechter architect A. Nijland. De gemeente besloot zelf gas te gaan produceren na aflopen van de 30-jarige concessie van de particuliere gasfabriek bij het Slot. In eerste instantie waren er 116 aansluitingen. Daarnaast werden er 122 gaslantaarns in het dorp van lichtgas voorzien.

Lichtgas, ook wel stadsgas genoemd, wordt gewonnen door steenkool te verhitten in een gesloten vat ('retort') zonder dat er zuurstof bij kan. Naast lichtgas is een belangrijk product van het proces cokes, de 'uitgestookte' steenkool. Deze bereiding van lichtgas is een uitvinding van de Leuvense natuurkundige prof. J.P. Minckele(e)rs (1748-1824) uit Maastricht, naar aanleiding van een prijsvraag van de Belgische hertog L.E. van Arenberg (1750-1820). Deze zocht een geschikt gas voor ballonvaart. Minckelers ontdekte

Explosie van hogedruk aardgastank (12 aug 1962, 13:45 uur). De ontplote tank ligt boven in beeld op de resten van het badhuis.

UIT HET BOEK VAN
C.P. VAN STRIEN

Gemeenteraad en personeel bij de opening van het vernieuwde badhuis bij de gasfabriek (1923).

UIT HET BOEK VAN
C.P. VAN STRIEN

dat het gas van zijn uitvinding een mooie felle witte vlam gaf bij verbranding met lucht. Eén van de weinige straatnamen in het Transvaalpark die niet te maken hebben met de Boeren werd naar hem de Minckelerslaan genoemd.

Luchtfoto's laten zien dat het gasfabriekcomplex in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw was uitgegroeid tot een omvangrijke industrie. De foto uit de jaren dertig toont dat het station ideaal lag voor de aanvoer van steenkool per trein.² Het terrein waarop de achterste gashouder staat (gebouwd in 1924) was tussen 1910 en 1924 het terrein waar gasballons werden gevuld en opgelaten (zie het verderop te bespreken Ballonterrein).

Velen in Zeist zullen de gasfabriek associëren met de ontploffing van zondag 13 augustus 1962, waarbij één dode viel te betreuren en ramen

in de verre omtrek sprongen. Oorzaak was corrosie van één van de 5 grote cilinders waarin aardgas werd opgeslagen. Sinds 1959 wordt namelijk aardgas in Nederland gewonnen, als eerste in Slochteren. Dit gas werd in Zeist gedistribueerd door GZO (Gasbedrijf Zeist en Omstreken), de 'opvolger' in 1960 van de Gemeentelijke Gasfabriek. De ontplofte cilinder kwam terecht op het oorspronkelijke badhuis van de gasfabriek, dat in 1903 was gebouwd voor gebruik door het personeel.

De badhuizen en het zwembad

Het badhuis voor het personeel van de gasfabriek werd in 1923 uitgebreid en vernieuwd en ook opengesteld voor het Zeister publiek. Jaarlijks werd er door zo'n 15.000 mensen gebruik van gemaakt (1925/1926).

Dit badhuis werd in 1931 vervan-

gen door een nieuw badhuis aan de Bothalaan aan het eind van de Scheeperslaan. De zestien douches en twee kuipbaden trokken op het hoogtepunt 25.000 gebruikers. Het badhuis werd gesloten in 1958 omdat steeds meer mensen thuis een douche kregen.

Het zwembad 'De Geiser' aan de Geiserlaan kan een beetje worden beschouwd als de opvolger daarvan. Het bad functioneerde van 1972 tot 1996. Het bad werd gesloten omdat het overbodig werd na de vernieuwing van het Dijnselfbad.

Het ouden-van-dagenhuis

Er verdween meer in de wijk: het ouden-van-dagentehuis van de hervormde diaconie aan de Bergweg. Hier stonden 'diaconiehuusjes', zoals te zien op de eerder genoemde kaart uit 1885. Dit tehuis was – met een aantal nieuwe 'diaconiehuusjes' aan de Joubertlaan - gebouwd in 1911 naar ontwerp van de Zeister architect J.J. van Straalen (1882-1951). In 1921 volgde een ingrijpende verbouwing, tot een 'hypermodern rusthuis', zoals de Zeister Courant in 1922 schreef. In 1931 werd nogmaals verbouwd. Mede dankzij dit tehuis stond de hervormde ouderenzorg in Zeist landelijk erg goed bekend. Het huis werd afgebroken in 1961, na de bouw van de Aman-delhof aan de Arnhemse Bovenweg.

De watertoren

Gelukkig is de watertoren uit 1896 tot op de dag van vandaag gebleven

en staat hij er weer prachtig bij, na een uitgebreide onderhoudsbeurt in 2005. De toren werd gebouwd door de Utrechtse Waterleiding Maatschappij, die in 1889 uit de Compagnie des Eaux d'Utrecht was ontstaan, die op haar beurt in 1881 was ontstaan uit de Compagnie Générale des Conduites d'Eau uit Luik (België). Dit bedrijf was in 1865 opgericht en in de tweede helft van de 19e eeuw één van de belangrijkste leveranciers van gietijzeren waterleidingbuizen en distributeurs van water, ook in Nederland.

Kerken

De kerk uit 1972 van de Gereformeerde Gemeente Zeist, Rehobôth³, aan de Joubertlaan is van de architect T. van Hoogevest. Daarvoor kerkte de Gemeente in de kerk aan de Torenlaan uit 1912, daar waar nu het verenigingsgebouw van het Zeister Mannenkoor en het Torenlaan Theater in gevestigd zijn.

De Christelijk Gereformeerde kerk aan de Bergweg stamt uit 1923. Het gebouw werd ontworpen door het Zeister architectenbureau Van Velze-Oskam. Voorganger W. Vermeer legde de eerste steen.

Beide genootschappen en kerken gaan terug op het gebouw van de Christelijk Afgescheiden Gemeente aan de Heuvel. Naar de eerste voorganger ('Oefenaar') daar, de heer W. Schaap, sprak men wel van het 'Schapenkerkje'.

School

De Rehobôth-school voor reformatisch basisonderwijs aan de Bergweg⁴ werd gebouwd in 1973. Deze school werd gebouwd toen men ruimtegebrek kreeg in het pand aan de Torenlaan, dat gebruikt werd sinds 1952. De voorloper van die laatste school was de school aan de Leliestraat van de Gereformeerde Gemeente. Die was in gebruik van 1928 tot 1952. De Rehobôth-school verhuisde onder andere in verband met dalend leerlingenaantal in 2015 naar een gebouw in de G.J. van der Veenlaan.

Woningbouwcomplexen

Er staan vijf woningcomplexen in het Transvaalpark, gebouwd door Zeister woningbouwverenigingen.

Vereeniging ter verbetering der Volkshuisvesting Zeist (nu opgegaan in Woningbouwvereniging De Kombinatie), bouwde in 1911 een complex arbeiderswoningen van de Zeister architect J.J. van Straalen aan de Bothalaan 1-25 en de De Wetlaan 12-34. Deze huizen werden in 2011/2012 gerenoveerd.

Vereeniging van Ambtenaren en Werklieden van de Gasfabriek der Gemeente Zeist (opgeheven in 1985), bouwde in 1912 de huizen Minckelerslaan 1-47, ook van J.J. van Straalen. Om en om een dubbelwoning met schilddak of een mansardedak en geïnspireerd op de Engelse 'cottage'.

Coöperatieve Woningbouwvereniging Zeister Volkshuisvesting (nu opgegaan in Woningbouwvereniging De Kombinatie), zette in 1920 een complex neer dat herkenbaar is aan de gebroken schilddaken, aan de Minckelerslaan 2-34 en de Kritzingerlaan 35-43. Architecten waren Z.D.J.W. Gulden (1875-1960) en M. Geldmaker (1874-1930) uit Amsterdam. Tot dit complex behoorden ook de woningen Jacob van Lenneplaan 15-25 en Schaepmanlaan 50-76 en 89-101. De laatstgenoemde woningen zijn sinds 2013 gerenoveerd.

Bouwvereniging Ons Huis (gefuseerd met de R.K. Woningbouwvereniging Zeist) bouwde een complex in 1920 met stijlinvloeden van de Amsterdamse school aan de Bothalaan 4-10, Kritzingerlaan 56-74, De la Reylaan 1-35 en De Wetlaan 36-66. Ze zijn eveneens van de Zeister architect J.J. van Straalen.

R.K. Woningbouwvereniging Volkshuisvesting (nu: R.K. Woningbouwvereniging Zeist) zette in 1986 het meest recente complex neer in het Transvaalpark. Het heet officieel 'De Witte Hoven' en betreft twee blokken aan de Antonlaan 73-181, Jagerlaan 14-20 en de Cronjélaan 2-82. Aan de Antonlaan staat tussen de blokken een *folly* (met een eerste steen er in gemetseld) die toegang geeft tot het er tussenin lopende J. van Doornstraatje. Architecten van het complex zijn Leo Heijderink en Hans Quint (Bureau ED Amersfoort).

Een fraai rijtje huizen, maar gebouwd voor een particulier, W. Koning, staat aan de De la Reylaan 14-32 en is van de hand van een Zeister architect: Leo G. Visser (1910-1991).

BIJZONDERE TERREINEN IN HET TRANSVAALPARK

In het verleden waren er een drietal terreinen in het Transvaalpark met een bijzondere bestemming. Omdat ze alle drie grensden aan het terrein van de gasfabriek of er op lagen, vielen ze mogelijk (gedeeltelijk) samen.

De vuilnisbelt

Op een kaart van Kraal uit 1925 staat op het hoekje tussen het NBM-station en de noordzijde van de gasfabriek de 'Gemeente Aschvaalt' aangegeven. Dat is direct ten zuiden van waar nu het industrieterreintje aan de De la Reylaan ligt. De vuilnisbelt werd aangelegd op een terrein van ruim 1,5 ha die de gemeente in 1904 had aangekocht voor een mogelijke uitbreiding van de gasfabriek.

Het ballonterrein

Een terreintje ten noorden van de vuilnisbelt dat door een weg met de gasfabriek was verbonden, kreeg in eerste instantie bestemming als kwekerij. Het was een deel van het terrein van 1,5 ha, hierboven genoemd. Het werd van 1910-1924 gebruikt voor het oplaten van gasballonnen voor de Nederlandsche Vereniging voor Luchtvaart (opgericht in 1907; sinds 1912 'Koninklijke'). Het gas werd betrokken van

de gasfabriek. De ballonvaarten werden meest uitgevoerd voor het opleiden van nieuwe ballonvaarders, voor wetenschappelijk onderzoek door het KNMI en voor militaire doeleinden.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden er geen ballonvaarten uitgevoerd. In die periode mocht het personeel dit terrein gebruiken voor tuinderij. In 1924 werd op het gasballonterrein een derde gashouder voor de gasfabriek gebouwd.

Het voetbalveld

Er heeft enige tijd een voetbalterrein 'achter de gasfabriek aan de Steynlaan' gelegen. Daar speelde de Zeister Footballclub 'Volharding' (±1899-1902). Als excuus voor het verlies van een wedstrijd tegen Donar uit Utrecht in 1899 werd aangevoerd dat de Zeister voetballers 'niets dan heigrunder onder de voeten hebben gehad'. Ook de Zeister Sportclub 'Olympia' (±1901-1904) speelde daar. Ten slotte is bekend dat op het terrein de Zeister Voetbal Club Achilles een wedstrijd tegen het Utrechtse DOS gespeeld heeft, op 22 oktober 1905.

TOT BESLUIT

Het Transvaalpark is na het Wilhelminapark en het Antonpark één van de oudste geplande wijken van Zeist. De wegenstructuur werd gebaseerd op een ouder plan voor het Lapèrepark, en maakte in een aantal gevallen gebruik van bestaande paden over de hei, die hier toen nog lag. Vanaf 1901 kwamen hier veel

arbeiderswoningen en woningen voor middenstanders, onder andere in de vorm van een aantal projecten van woningbouwverenigingen.

Twee complexen, belangrijk voor Zeist, verschenen in het Transvaalpark: de Gemeentelijke Gasfabriek in 1889 en het NBM-station in 1901.

Behalve de gasfabriek is de industrie in het Transvaalpark niet aan de orde gekomen in dit artikel, evenmin als de middenstand, die behalve in de Steynlaan vroeger ook in vele andere straten zijn winkels had. Wellicht kan dit artikel iemand uitdagen daar over te publiceren.

Zoals ik heb ervaren is het hier goed wonen, aan de noordrand van het centrum. Er zijn karakteristieke gebouwen verdwenen, zoals het ouden-van-dagenhuis, maar gelijk is er veel moois gebleven en wordt er gerenoveerd. Zo blijft het Transvaalpark levend.

Met dank aan mw. L. Meijer, Gemeente Archief Zeist, voor de gegevens over Lapère en Van Straalen.

Literatuur

C. Baan, *Toewijding. Honderd jaar ouderenzorg Hervormde Gemeente Zeist* (Zeist 2011).

A. van de Bunt, *Oud Zeist* (Baarn 1968), p.84.

R. Efdée, 'Watertoren, Bergweg 24' *Seijst*, 40 (2009), nr.III, pp.73-77.

H. Emmer, 'Het ontstaan van het Transvaalpark (1)', *Bulletin Van*

de Poll Stichting (1973), pp.5-11.
H. Emmer, 'Het ontstaan van het Transvaalpark (2)', *Bulletin Van de Poll Stichting* (1973), pp.21-26.

<http://www.geheugenvanzeist.nl/wiki/de-vooroorlogse-voetbalverenigingen> (geraadpleegd 6 okt 2016).

G.J. Hazenkamp (red.), *Kerken in Zeist* (Zeist 1997).

P. Hijdelaar, *Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van het Gasbedrijf der Gemeente Zeist* (Zeist 1929).

Kaarten uit de collectie van het ZHG.

N.N., 'Jaap Helder zoekt naar de samenhang', *De Nieuwsbode Zeist* (21 aug 2013).

N.N., 'Scheeperslaan', *De Nieuwsbode Zeist* (8 apr 2009).

N.N., 'Wereldwinkel wil wijziging straatnamen Afrikanerwijk', *De Nieuwsbode Zeist* (26 nov 1985).

N.N., *Zaaien voor het leven. 75 jaar Rehobôthschool Zeist* (Zeist 2003).

R.P.M. Rhoen, e.a., *Honderd jaar katholiek wonen in Zeist. De geschiedenis van de R.K. Woningbouwvereniging Zeist 1910-2010* (Zeist 2010).

P. Rhoen, A. Werkhoven, Y. Hensen, *Jubileumboek Schitterend Zeist. Vijf jaar historische verhalen* (Zeist 2012).

C.P. van Strien, *De Stichtse Lichtwarande. Een eeuw gashistorie in Zeist en omstreken* (Zeist 1989).

L. Visser, *De straatnamen van Zeist. Ook straatnamen zijn monumenten* (Zeist 1978).

L. Visser, *Nieuw Zeist 1988-2003. Aanvulling op de "De straatnamen van Zeist"* (Zeist 2004).

L. Visser, *Het dorp Zeist* (Zeist 1980).

K. Volkers, *Zeist door de tijd. Een cultuurhistorische atlas* (Amsterdam 2011).

Weekbode voor Zeist, Driebergen en Omstreken (23 mei 1900, 30 mrt en 3 apr 1901).

www.rehobothzeist.nl/wie-zijn-wij/ (geraadpleegd oktober 2016).

www.wiewaswie.nl (geraadpleegd november 2014).

Noten

1. In 1898 verzochten de bewoners van de Achterheuvel het gemeentebestuur om hun straat voortaan Lapèrestraat te noemen. Dat ging niet door en uiteindelijk werd het Emmastraat (7 oktober 1898). In 1990 kwam de naam Achterheuvel weer terug. Ten onrechte heeft de Steynlaan lang 'Steinlaan' geheten. In elk geval stond op het stempel van het plaatselijke stadspostagentschap in 1950 nog 'Zeist-Steinlaan' (zie: <http://poststempels.nedacademievoorfilatelie.nl/images/PDF/103%20ZEIST%20Bijpostkantoor%20tot%20en%20met%20ZONNEMAIRE.pdf>; geraadpleegd 22 apr 2015).
2. Tot de opening van het station naast de gasfabriek werden de

kolen aangevoerd via station Driebergen-Zeist en verder per paard-en-wagen.

3. Deze naam komt uit de Bijbel, Genesis 26:22 en wordt uitgelegd als 'ruimte' of 'verlossing'.

V.I.n.r.: voormalige Rehobôth-school, watertoren en de kerk van de Gereformeerde Gemeente.

FOTO JAN PETER VAN 'T SANT

Kritzingerlaan (begin 20° eeuw).

COLLECTIE

GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Het grote glas-in-loodraam in de publiekshal van het gemeentehuis

Het raam in de jaren
1908-1983

COLLECTIE ZHG

JanHein Heime!l

Bij de bouw in 1908 werd aan de achterzijde van het trappenhuis van het nieuwe gemeentehuis van Zeist ter hoogte van het bordes halverwege de trap naar de eerste verdieping een groot glas-in-loodraam geplaatst. Eigenlijk drie smalle ramen naast elkaar.

Centraal staat het wapen van Zeist, met kleinere wapens terzijde: Utrecht linksboven, Wijk bij Duurstede links onder, Amersfoort rechtsboven en Amerongen rechtsonder (alle van binnenuit gezien). De na-

men van de gemeenten zijn onder de wapens te lezen. Direct naast het wapen van Zeist was aan iedere zijde een leeg wapen aangebracht met daaronder een leeg 'naamkaartje'.

Onderaan staat (in wat heden ten dage een tekstvak heet): *Ter Nagedachtenis aan MARIANNE HENRIETTE WALKART die den Grondten Geschenke gaf Waarop dit GEMEENTEHUIS is Gesticht. ANNO 1908.*

Het raam werd vervaardigd door Jan Schouten¹ van het glaszatelier 't Prinsenhof in Delft. Waarom juist

de wapens van de vier genoemde gemeenten zijn afgebeeld en waarom de twee blanco wapens, is al vele jaren een raadsel.

Rond de opening van het gebouw in 1908 is er niets over gepubliceerd en er zijn geen relevante gegevens bewaard gebleven van glaszatelier 't Prinsenhof of van de glazenier. Eén van de suggesties die in de loop der jaren is gedaan omtrent de blanco wapens is de gedachte dat 'sponsoren' van het raam een vermelding kregen en dat er niet genoeg 'sponsoren' gevonden waren; er is hier

echter vooralsnog geen enkel bewijs voor.

Na de grote uitbreiding van het gemeentehuis in 1983 door de architect J. Lengkeek werd het trappenhuis van het oude gemeentehuis verwijderd omdat daar het nieuwe gebouw tegen het oude gemeentehuis aan kwam te staan. Het glas-in-loodraam werd zorgvuldig verwijderd en opnieuw geplaatst in het nieuwe trappenhuis aan de zijde van het Walkartpark. Wel werd het nu één glas-in-loodconstructie in plaats van de drie afzonderlijke ramen.

De aannemer van de nieuwbouw, het Zeister Bouwbedrijf, schonk een uitbreiding van het raam; de lege wapens werden vervangen door het wapen van de provincie (rechts) en het rijkswapen (links). Het is duidelijk waarneembaar dat hier sprake is van een latere wijziging in het oorspronkelijke ontwerp.

In 2013 moest het raam opnieuw verplaatst worden omdat het trappenhuis uit 1983 afgebroken werd. Thans is het geplaatst in een zijwand van de nieuwe publiekshal vlak bij de plaats van het oorspronkelijke trappenhuis. Het licht valt nu voor het eerst vanuit de kant van de Dorpsstraat, al is het directe uitzicht op de bij het raadhuis behorende dienstwoning.

Noot

1. Johannes Lourens (Jan) Schouten werd in Gouwsluis, bij Alphen aan den Rijn, op 12

december 1852 geboren als zoon van de mast- en zeilmaker Cornelis Gottlieb Schouten en Sophia Charlotte Hoos. Na zijn middelbare schoolopleiding studeerde hij aan de polytechnische

school (de latere technische hogeschool) te Delft. Achtereenvolgens behaalde hij in 1882 het diploma civielkundig ingenieur en in 1885 bouwkundig ingenieur. Zijn belangstelling voor de

Het raam in de jaren 1984-2013

COLLECTIE GEMEENTE ZEIST

**Het raam vanaf
december 2013**

FOTO JANHEIN HEIMEL

glasschilderkunst werd gewekt door de docenten Eugen Gugel (1832-1905) en Adolf le Comte (1850-1921) aan de polytechnische school. In 1889 stichtte Schouten een eigen glasatelier aan de Schoolstraat in Delft. Van 1891 tot 1937 was dit atelier voor gebrandschilderd glas 't *Prinsenhof* gevestigd in het Prinsenhof in Delft. Aan dit atelier wist hij ontwerpers en glazeniers als Herman Veldhuis (1878-1954), Dirk Boode (1891-1957) en Lucas Knoll (1882-

1971) te verbinden. In 1900 werd zijn werk op de wereldtentoonstelling in Parijs bekroond met een gouden medaille. Zijn eerste grote opdracht was de restauratie van een venster in de Nieuwe Kerk van Amsterdam. Daarna maakte hij naam met de restauratie van de gebrandschilderde glazen van de Goudse Sint-Janskerk, een project waar hij en zijn ateliergenoten meer dan 35 jaar aan hebben gewerkt. Ook ramen in andere kerken, zoals de Oude Kerk te Amsterdam, de Grote of Sint-Jacobskerk te Den Haag en de Grote of Sint-Bavokerk te Haarlem werden door Schouten en zijn medewerkers gerestaureerd. Voor gebouwen als het Vredespaleis te Den Haag, het Rijksmuseum te Amsterdam, de Nieuwe Kerk te Delft en De Inktpot te Utrecht ontwierp atelier 't Prinsenhof nieuwe gebrandschilderde ramen.

Schouten was verzamelaar van Hollandse tegels. In 1920 is zijn verzameling toegevoegd aan de collectie van het Museum Lambert van Meerten in Delft. Samen met Adolf le Comte heeft Schouten een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van dit museum. Enkele van de glas-in-loodramen in dit museum zijn ook door Schouten vervaardigd naar een ontwerp van Le Comte. Schouten was getrouwd met Petronella Johanna van Rinsum. Hij overleed op 4 augustus 1937 op 84-jarige leeftijd in zijn

woonplaats Delft. Hij werd onder grote belangstelling begraven op de begraafplaats Jaffa in Delft. (bron: Wikipedia)

Deze Jan Schouten is niet de naamgever van de Jan Schoutenlaan in Zeist. Dit betreft namelijk Johannes (Jan) Schouten (1883-1963), een Nederlands politicus en verzetsstrijder tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Uit de collectie

Kunst in de collectie

Karen Veenland-Heineman

Heeft het Zeister Historisch Genootschap kunst in haar collectie? In de 65-jarige geschiedenis van de stichting is daar meer dan eens positief op geantwoord. In deze aflevering van 'Uit de collectie' het verhaal van een prent.

Het ZHG en het Gemeentearchief werden in 2011 benaderd door Rijksmuseum Twenthe met het verzoek een stuk in bruikleen te geven voor een tentoonstelling over de schilder Nicolaas Verkolje (1673-1746). Het stuk is afgebeeld in de tentoonstellingscatalogus (afb. 1).¹

Het gaat om een prent uit het familiearchief Van der Mersch, dat eigendom is van het Zeister Historisch Genootschap en lang geleden door zijn voorganger, de Van de Pollstichting, is gedeponceerd in het

Afb.1
**De ingekleurde titel-
prent van de bundel
huwelijksgedichten
voor Jacob Sydervelt
en Jacoba van
Mollem, 1723.**

Afb. 2
Dezelfde prent,
zonder kleur.

Afb. 3
Oorspronkelijke
verklarende tekst bij
de titelprent.

Gemeentearchief van Zeist.²
In Zeist herinnert de Van der Merschlaan aan een bekende telg uit dit geslacht. Hugo Maurits (1849-1916) was hier gemeenteraadslid en wethouder.³

De familie Van der Mersch was geparenteerd aan de families Van Mollem, Sydervelt en Van Oosterwijk. Daarom zijn ook stukken van deze families in het archief opgenomen. De prent, die is uitgeleend voor de tentoonstelling in Enschede, werd in 1723 gemaakt ter gelegenheid van het huwelijk van Jacob Sydervelt (1698-1750) en Jacoba van Mollem (1699-1735).⁴ Het ontwerp, dat helaas niet bewaard is, was van Nicolaas Verkolje. Hij stond bekend als een zeer kundig tekenaar en gewaardeerd schilder.⁵ Jacob Folkema (1692-1767) maakte de gravure van 24,8 x 19,7 cm naar de tekening. Onder de prent staat links *N:Verkolje invent.* (red.: ontwerper) en rechts *J: Folkema sculp* (red.: graveur) : 1723

De gravure was bedoeld om als titelplaat opgenomen te worden in een bundel met huwelijksgedichten die aan belangrijke gasten werd uitgereikt. De mooie met goud gehoogde en zorgvuldig ingekleurde prent zal bedoeld zijn geweest voor het bruidspaar zelf. Hij is ingebonden in een leren band met zijden linten, samen met de gedrukte huwelijkszangen. In een tweede leren band zit dezelfde gravure, maar dan niet ingekleurd (afb. 2).

De afbeelding is een allegorie op het huwelijk, waarop te zien is hoe

de bruidegom zijn bruid leidt naar het huwelijksmaal. Zij worden voorafgegaan door putti (*red.*: naakte kinderfiguurtjes), die fruit, rozen en mirtebladen strooien, symbolen voor vruchtbaarheid, liefde en huwelijk. Achter het paar wijst Hymen, de god van de echtverbintenis, naar een brandend altaar met Latijnse spreuk. De afbeelding is puur symbolisch. Er zijn geen persoonlijke verwijzingen naar het echtpaar, zoals gelijkenis, familiewapens, bestaande architectuur of toespelingen op de zijdehandel. Naast de afbeelding is de Uitlegging der *Tytelprent* gedrukt (afb. 3), met in de een na laatste regel de uitleg van de Latijnse spreuk op de prent.

Al met al is het een fraaie prent die vanwege de makers Nicolaas Verkolje en Jacob Folkema én de recente museale belangstelling als echte kunst betiteld mag worden!

Noten

1. P. Knolle, *Nicolaas Verkolje 1673-1746, de fluwelen hand*, (Zwolle/Enschede 2011) p. 136, cat. nr. 37.
2. Inventaris van het archief van de familie Van der Mersch (1365) 1538 – 1957, inv. nr. 70a.
3. Zie V.A. M. van der Burg en R.P.M. Rhoen, *De gemeenteraad van Zeist 1851-1976*, (Zeist 1994) pp. 133 -135. Zijn vader, Johannes Anthony (1814-1898), bouwde in 1847 Heerewegen aan de Dribergseweg. Deze villa is in 1973 afgebroken.
4. Jacoba was een dochter van

UITLEGGING der TYTELPRENT.

De Bruidegom, vol tedre minne,
Na dat het offer is voldaan
Ter eere van de Trouwgodinne,
Noodt hier zyn bruidt met hem te gaen,
Op't Voetpoor van de Minnewichten,
Ontbloom van toorts, van boog, en schichten.

Zy toffen eene korf met fruit,
Met roozen en met mirteblaeren,
Voor Bruilofstijck, en om de Bruidt
Een krans te stellen op de hairen:
Daer Hymen naer het auter wyft,
Hoe helder de offervlamme rylt.

Dat Eendracht deezee uw Echt bejegene.
De Dankbaer- en Standvastig-heidt
Met onverkerfbre min u zegene.
De Zinspreuk heeft u toegezeit;

DAT UIT UW ZUIVRE VLAM VOORTVLOEIJEN ZUIVRE VLAMMEN,
Tot eere en duurzaamheid van uw Vereende Stammen.

David van Mollem (1670-1746). Hij is de stichter van de zijde- en fluweelfabriek met de beroemde buitenplaats Zijdebalen in Utrecht.

5. In 1740 portretteerde Nicolaas Verkolje David van Mollem, de vader van Jacoba, samen met Jacob Sydervelt en zijn tweede vrouw en kinderen. Dit prachtige schilderij hangt in het Rijksmuseum in Amsterdam.

Van het bestuur

Wanneer u dit leest is het jaar 2016 bijna ten einde. In het eerste nummer van 2017 leest u het jaarverslag van de secretaris, toch wil ik in dit stukje enkele bijzonderheden alvast melden.

Cor Verboom
9 oktober 1930 -
27 juni 2016

Op 85-jarige leeftijd is Cor Verboom overleden. Met veel waardering herdenken wij hem. Hij was een markante man, met vele gaven, die hij op veel terreinen van het leven heeft ingezet. Hij is nooit als vrijwilliger aan het Zeister Historisch Genootschap verbonden geweest, maar in 2007 hebben wij zijn grote betekenis voor Zeist erkend in het uitreiken van de De Monté ver

Loren Penning en sindsdien was hij een vaste gast op onze medewerkersavonden. Dat niet alleen, vele dinsdagmorgens, ja bijna altijd, was hij aanwezig, eerst in de Middellaan en later in het Historisch Informatiepunt (HIP) van het gemeentehuis. Daar hielp hij mee vragenstellers de juiste informatie te verstrekken maar ook de andere medewerkers liet hij in woord en schrift delen in zijn kennis. Hij heeft talloze inleidingen, voor veel verschillende groeperingen over (stukjes) geschiedenis van Zeist gehouden, onder andere in ons Historisch Café en in ons blad Seijst. Wij zijn heel blij dat een groot deel van zijn Zeister archief door de familie aan ons geschonken is. Wij zullen het rubriceren, bewaren en gebruiken als een prachtige kennisbron voor onze werkzaamheden.

Bestuurder **Fred Steensma**

Van 2000 tot 1 september 2016 is Fred Steensma bestuurslid van het Zeister Historisch Genootschap geweest, in het bijzonder als voorzitter van de Commissie Lezingen en Excursies. Onder zijn voorzitterschap zijn vele prachtige excursies georganiseerd en lezingen gehouden. Wij zijn Fred zeer erkentelijk voor zijn inzet en hebben in zijn functies afscheid genomen van hem op de jaarlijkse medewerkersavond en in de kring van het bestuur. Fred, nog-

maals onze hartelijke dank voor al je inzet, het was niet altijd eenvoudig maar de resultaten mochten er zijn.

Bestuurslid/ **Secretaris**

Wij zijn er helaas nog niet in geslaagd een nieuwe secretaris te benoemen. De secretaris is een cruciale functie en het vraagt de nodige tijd en het goed kunnen 'omgaan' met de computer. Gelukkig is onze secretaris Arie Moolenaar bereid gevonden zijn werkzaamheden, waar we erg blij mee zijn, nog voort te zetten. Maar dat laat onverlet dat we wel naar vervanging van hem moeten zoeken. Daarom doen we nogmaals een beroep op onze donateurs: wilt u overwegen of u zelf secretaris wilt/kunt zijn of kunt/wilt u ons wijzen op mogelijk geschikte kandidaten. Bij voorbaat onze hartelijke dank.

Historisch Café

Het Historisch Café wordt hoe langer hoe meer een vast ontmoetingspunt voor velen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Zeist. In juli kregen we een verhaal over 'eerste stenen' en oktober over het gebouw De Kosmos. U mist wat wanneer u niet komt!

Van de Poll-lezing

De heren V.A.M. van der Burg en R.P.M. Rhoen hebben onder grote belangstelling hun lezing gehouden

In memoriam
Cor Verboom
(1930-2016).

FOTO FLORA DE VRIJER

**Fred Steensma,
afgetreden
bestuurslid.**

FOTO HANS HARTMAN

**Najaarsexcursie
Kerckebosch. Letter-
lijk en figuurlijk 'Op de
hei' (nieuw wijkje).**

FOTO ELIAN DE JONGE

**Rhoen (l.) en Van de
Burg, de sprekers bij
de Van de Poll-lezing.**

FOTO FLORAN VAN POECKE

**Grote belangstelling
voor de Van de Poll-
lezing.**

FOTO FLORAN VAN POECKE

over Het boerendorp Zeist van 1813 tot 1851. Het resultaat van een jarenlang archiefonderzoek. In de loop van 2017 zal dit omvangrijke onderzoek via print en website ter beschikking van alle geïnteresseerden komen. De precieze datum en uitgave zullen later worden bekendgemaakt.

Najaarsexcursie

De excursie naar de wijk Kerckebosch was voor velen een verrassing. De veranderingen in deze wijk zijn groot, onder andere een nieuw wegenplan, vele nieuwe huizen en appartementen. Wie er even niet is geweest kent het haast niet terug. Over een jaar of wat is dat ook allemaal alweer geschiedenis.

We zijn 2016 goed begonnen, we hebben al prachtige activiteiten gehad, het aantal nieuwe donateurs is nog nooit zo hoog geweest halverwege het jaar. U zult begrijpen dat we daar erg blij mee zijn. Het geeft aan dat de historie van Zeist leeft en wij het kennelijk aantrekkelijk presenteren in onze uitingen.

Ten slotte

We zijn iedere dinsdagmorgen (10-12 uur) en een zevental zaterdagmorgens (12-14 uur) in het HIP aanwezig om u te woord te staan, om uw vragen en opmerkingen te beantwoorden.

U kunt uw vragen, opmerkingen of bijdragen voor Seijst ook via de e-mail stellen of inleveren: info@ZHG.nl of telefonisch 030-6956311.

Namens het bestuur,

Flora de vrijer, voorzitter

Inhoudsopgave Seijst 2016

Landlust op de Lustwarande. Deel 3 De roerige periode vanaf 1919	Pieter Veraart, Kees Kort	2016-I	blz	3
Hoe het muziekonderwijs naar Zeist kwam. De vroege geschiedenis van de Zeister Muziekschool	Rozemarijn Smink	2016-I	blz	8
Uit de Collectie: Echt Gero!	Karen Veenland-Heineman	2016-I	blz	16
Jaarverslag 2015 We voelen ons inmiddels helemaal thuis	Arie Moolenaar	2016-I	blz	18
Van het bestuur	Flora de Vrijer	2016-I	blz	26
Nieuwe donateurs	-	2016-I	blz	28
De Zeister jaren van Dick Bruna. 'Het was een onbezorgde tijd'	Maurice van Lieshout	2016-II	blz	31
NED.HERV.SCHOOLVOORL.O.	Peter J. van der Werff	2016-II	blz	36
De neogotische kerk van architect Nicolaas J. Kamperdijk	Peter de Wit	2016-II	blz	43
Uit de Collectie: Drankbestrijding	JanHein Heimel	2016-II	blz	52
Van het bestuur	Flora de Vrijer	2016-II	blz	54
Nieuwe donateurs	-	2016-II	blz	56
Open Monumentendag 2016: Ten geleide	Flora de Vrijer	2016-III	blz	58
Open Monumentendag 2016: Voorwoord	Marcel Fluitman	2016-III	blz	59
Open Monumentendag 2016: Programma	Ria Efdée	2016-III	blz	60
Open Monumentendag 2016: Thema Iconen en Symbolen	Ria Efdée	2016-III	blz	62
De groene handen van de familie Copijn in Zeist	J'ørn Copijn, Lia Copijn-Schukking	2016-IV	blz	87
Coöperatieve Melkcentrale 'Zeist' G.A.	Kees Breunesse	2016-IV	blz	94
Het Transvaalpark in Zeist	Jan Peter van 't Sant	2016-IV	blz	97
Het grote glas-in-loodraam in de publiekshal van het gemeentehuis	JanHein Heimel	2016-IV	blz	104
Uit de Collectie: Kunst in de collectie	Karen Veenland-Heineman	2016-IV	blz	107
Van het bestuur	Flora de Vrijer	2016-IV	blz	109
Inhoudsopgave Seijst 2016	-	2016-IV	blz	111
Nieuwe donateurs	-	2016-IV	blz	112

Nieuwe donateurs

Mevrouw A.M. Geutjes	ZEIST
De heer W. Mens	COTHEN
Mevrouw W.J. van der Krogt	ZEIST
Mevrouw P.W. van Lingen	HOEVELAKEN
Mevrouw A. Bos- van Oest	ZEIST
Mevrouw L.M. Fokkema	ZEIST
De heer H. Dissel	ZEIST
De heer M.J. Pos	BILTHOVEN
De heer E.A. Wit	ZEIST
De heer P.W. Westerveld	ZEIST
De heer G. Hendriks	BUNNIK
De heer B.H.A.J. van Schaik	AMERSFOORT
De heer M.J. Brak	PURMEREND
De heer J.M. Brak	NUNSPEET
De heer H.D. Perfors	ZEIST
De heer R. Toet	ZEIST
De heer C.P. Brederode	ZEIST
De heer W.G.M. Hazewindus	ZEIST
De heer E.A. van Eijden	ZEIST
Mevrouw T.G. Bijl-Verboom	HOOGLANDERVEEN
De heer J.G.S. van de Kooij	ZEIST
De heer K. van Biert	ZEIST
De heer C.J. Los	ZEIST
De heer P.C.M. Bel	ZEIST
De heer H.A. Doorn	ZEIST
De heer J.D. Krediet	ZEIST
Mevrouw Amersbeek-van Burgeler	BEST
Mevrouw A. Haks	ZEIST
De heer M.G.M. Meijer	ZEIST
De heer H.P. Til	ZEIST
De heer H. Horst	ODIJK
De heer P. Schotman	ZEIST
Mevrouw M.L. Esselink	ZEIST